

מכון הדר

MECHON HADAR

התשמע קולי?

על קול האלוהים וקולם של האנשים במעמד הר סיני

ר' אביטל הוכשטיין – hochstein@mechonhadar.org

פרשת יתרו, תשע"ז

פרשתנו מתארת רגע שיא של מפגש ישיר בקשר שבין אלוהים לאדם, וליתר דיוק רגע שיא בקשר שבין עם ישראל לאלוהיו: "ויוצא משה את העם לקראת האלוהים מן המחנה ויטיצבו בתחתית ההר [...] וידבר אלוהים" (שמות יט, י"ז; כ, א').

דיבורו של האל מופנה לישראל כולם, באופן ישיר- הפעם האל לא מדבר אל משה שידבר אל הזקנים שידברו אל העם, הוא גם לא משתמש באהרון כפה של משה לדיבור אל בני ישראל. הפעם הפנייה ישירה, ופנייה ישירה זו נעשית אחרי שהעם מתבקש להכין את עצמו בגוף ובנפש במשך מספר ימים, לקראת המפגש – הם מתקדשים, מכבסים בגדיהם (שם יט, י"ד), ונענים להזמנה האלוהית (שם, ח').

נדמה שבאמצעות מעשה הדיבור הישיר עושה הישות האלוהית צעד כלפי ישראל – השבט, הקבוצה, העם שבו בחרה. עד כה התבטא הקשר באמצעות תיווך ובדרכים עקיפות – בדיבורו של משה, דרך מכות, על פי צווים (שמות יב). הפעם מתרחש משהו שונה; מתרחש מפגש.

**פרשתנו מתארת רגע שיא
בקשר שבין עם ישראל
לאלוהיו, מפגש ישיר: "וידבר
אלוהים"**

מתוך תמונה זו נדמה, שתגובת ישראל הייתה ודאי שוברת לב עבור הישות האלוהית. תגובת ישראל היא לכאורה בקשה לריחוק, טיווח וחוסר ישירות. בני

ישראל פונים אל משה ואומרים: "דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלוהים פן נמות" (שמות כ, ט"ז). בדמיוני אני חושבת על רגע שבו לכאורה שואף, מנסה, רוצה אלוהים להתקרב אל בני ישראל באמצעות "ירד ה' לעיני כל העם" (שמות יט, י"א), ובו ברגע עונים ישראל לדיבור הישיר בשלילה.

**ישנו אפיק דרשני הקורא להבין
את הבקשה מצד העם לא
כמבטאת רצון לריחוק, אלא
דווקא כטענה בדבר שאיפה
למעורבות ישירה יותר בברית.**

ישנו אפיק דרשני הקורא להבין את הבקשה מצד העם לא כמבטאת רצון לריחוק, אלא דווקא כטענה בדבר שאיפה למעורבות ישירה יותר בברית. כלומר, בקשת ישראל אינה למרחק מהאל, אלא דווקא לשיתוף ולתקשורת באפיון טיב היחס שבין אלוהים לאדם. דווקא בנקודה זו הם מבקשים לקחת חלק בהגדרת הקשר שנעשה באמצעות עשרת הדברות, ולמעשה אומרים כי ללא מעורבות זו, תהיה הברית חסרה.

הסבר אפשרי נמצא לדעתי במחלוקת פרשנית העוסקת במה שהתרחש בהר סיני: דרשנים מתווכחים בנוגע למה שמעו ישראל ישירות מן האלוהים בהר סיני, ואולי בעצם תוהים אודות מיקומו הכרונולוגי של הרגע שבו מבקשים ישראל ממשה "דבר אתה עמנו ונשמעה".

שיר השירים רבה (וילנא) פרשה א; ב

רבי יהושע בן לוי ורבנין. רבי יהושע אומר: ב' דברות שמעו ישראל מפי הקב"ה אנכי ולא יהיה לך... ורבנין אמרין כל הדברות שמעו ישראל מפי הקב"ה

ר' יהושע בן לוי והחכמים דנים בשאלה מה בדיוק שמעו בני ישראל ישירות מפי האלוהים. במלים אחרות, הם עסוקים בשאלה אילו דיברות נשמעו או כמה מן הדיבור האלוהי נשמע ישירות. מועלות שתי הצעות: לדעת חכמים, כל עשרת הדברות נאמרו מפי האלוהים עצמו, ואילו לפי ר' יהושע בן לוי, רק הדיבר הראשון והשני נאמרו מפי האלוהים. לאחר מכן, ביקש העם מהאל כי יפסיק לדבר אליהם באופן ישיר.

ישנו תיאור חסידי של עשרת הדברות, המהווה במובן מסוים עמדה שלישית. זהו תיאורו של ר' נפתלי

מרופשיץ (תק"כ, 1760 – ה'תקפ"ז, 1827, גליציה): "יכול להיות שלא שמענו מאתו יתברך רק אות א' דאנכי". (נפתלי מרופשיץ, זרע קודש, פרשת יתרו).¹ את דברי ר' נפתלי מרופשיץ ניתן להבין בשתי דרכים: ייתכן והוא מצמצם עוד יותר את מה ששמעו ישראל: לא את כל הדברות, לא את הדיבר הראשון והשני אלא את הצליל הראשון בעשרת הדברות בלבד, אָ של המילה 'אנוכי'. מאידך ייתכן וטענתו מטאפיזית, ומכוונת למורכבות השמיעה האנושית של קול אלוהי. או אז מציג ר' נפתלי מרופשיץ פרדוקס, שהרי צליל האות אל"ף הוא ריק, חסר, חלל: מה שנשמע עם אות אלף (כנראה ללא ניקוד) הוא למעשה מאומה, מאומה המזכירה את קול הדממה הדקה ששמע אליהו.

כך או כך, נדמה שהתיאורים השונים בונים מדרג, מדרג התרחקות של האלוהים, מדרג התרחקות מהאלוהים או שיקוף של האתגר העצום של קשר בין אלוהים לאדם: מדמיון דרשני אשר לפיו אלוהים דבר אל עמו את כל עשרת הדברות, אל דמיון דרשני שלפיו אלוהים דיבר את שני הדברות הראשונות בלבד, והלאה אל דמיון דרשני שלפיו כל שנשמע הוא צלילה של האות אלף.

אולם, עיון חוזר בפסוקים מלמד כי בקשתם של ישראל איננה לריחוק כי אם דווקא למימד של קרבה. בקשתם איננה להפסיק לשמוע את אלוהים, להפך, הם רוצים לשמוע אותו טוב יותר: "דבר אתה איתנו ונשמעה". נראה אם כן, שמהו באופן שבו הדברים נאמרים עד לאותו הרגע מקשה על שמיעה זו, משהו בדרך התקשורת מהווה מכשול.

*בקשתם איננה להפסיק לשמוע
את אלוהים, להפך, הם רוצים
לשמוע אותו טוב יותר: "
ונשמעה" (שמות כ, ט"ו). אלא
שמהו באופן שבו הדברים
נאמרים מהווה מכשול.*

ואכן, ההתרחקות המתוארת במדרשים היא גם הבסיס לשיתוף. שכן ככל שמצמצמים יותר את הקול האלוהי הישיר, כך גדלה המעורבות האנושית בעיצובה של ברית סיני. ככל שמצמצם הדמיון הדרשני את טווח הדיבור האלוהי, הופכים עשרת הדברות להיות תוצר של שיתוף פעולה בין אלוהים לאדם.

בפרשו את בקשת ישראל "דבר אתה איתנו ונשמעה", מציג הפרשן אלשיך (רס"ז, 1506/1507 –

¹ ייתכן שדרשה זו לא באה לענות על השאלה שלפנינו אלא להסביר כיצד ייתכן שאוזן אנושית תשמע קול אלוהי.

ש"ס, 1600, צפת) צד אחד של שיתוף הפעולה שהיה נדרש בין האל לברואיו על מנת להמשיך ולהציג את עשרת הדברות אחרי בקשת ישראל. נקודתית, הוא מנסה להסביר כיצד הצליחו ישראל כולם לשמוע את הדברות מרגע הבקשה של ישראל: "דבר אתה עמנו". ושואל תאמר, כי לא תעצר כח להשמיע במחנה שנים עשר מיל על שנים עשר מיל, כי קול בן אדם הוא. בני ישראל מונים מאות אלפי אנשים ויותר, הדרשן מציג את הדאגה הסבירה שקולו של משה, קול של בשר ודם, לא ישמע במחנה כולו. תשובת הדרשן היא: "כי הוא יתברך יצרף קולו עם קולך וזה אומרו ונשמעה" (אלשיך על שמות פרשת יתרו פרק כ פסוק טז).

קול של אלוהים ובשר ודם, אינו דלדול בקול האלוהי אלא יצירת המצע לשמיעתו.

כלומר, אחרי הבקשה של העם למשה כי ידבר עמם שמעו ישראל קול משולב – שבו השתתפו משה והאלוהים בדיבור. מהות הבקשה

'ונשמעה' לפי אלשיך איננה איבוד קולו של האל אלא כמיהה לצירוף. והדרשן מוסיף ותוהה: "ושואל תאמר, אם כן מה נרוויח בזה, הרי בין כך ובין כך שומעים אתם קול ה'?!", מה מהות הבקשה, מה הרווח אם קולו של האל נשאר בדיבורם של הדברות? ותשובתו: "הנה, אין דומה קול המצורף עם קול בשר ודם, עם קול ה' בלי אמצעי". "קול מצורף" אם כן לפי אלשיך הוא שונה בתכלית, וזו זו בקשת ישראל. בקשה אשר נובעת מתוך מודעות לכוח של קול משולב, קול של אלוהים ובשר ודם, תפיסה לפיה אין זה דלדול בקול האלוהי אלא יצירת המצע לשמיעתו. כלומר, לפי פירוש זה בקשת ישראל היא לשמוע את אלוהים ולשם כך לדעתם יש צורך בקול המשלב אלוהים ובשר ודם.

מה הקשה על השמיעה החד ממדית, זו של הקול הבלתי מצורף, הקול הנבדל? מעמד הרי סיני הוא רגע של ברית בין אלוהים לעמו, יש להעלות את ההשערה שמה חד צדדיות היא שאיננה מאפשרת שמיעה, כך במעמד מיוחד זה של ברית ואולי ברגעים מסוימים של קשר בכלל. ואין בכך פלא – שכן ברית היא סיפור של שני צדדים. אמנם יש הכרח בנבדלות, שכל צד יכיר עצמו כשלם ונבדל על מנת ליצור מפגש. אולם, כל עוד ביצירת הברית מעורב רק גורם אחד אין פליאה בקושי של הצד השני לשמוע את הברית, להקשיב אל הברית. יתרה מזו, קשר שנארג באופן חד צדדי הוא כמעט בלתי נסבל, הוא שובר לב, הוא צרימה. מתוך שברון לב זה מבקשים ישראל: "ונשמעה" – ודבר זה אפשרי על ידי "קול המצורף".

ולוואי ונשכיל לבקש צירוף על מנת לשמוע ולצרף קולותינו על מנת להישמע.